

Već kontrapunkt naslovnice, ban Jelačić koji kao da nas iz sjene spomenika na središnjem zagrebačkom trgu gleda, očekujući možebitnu svoju novu povijesnu ulogu, i naslov što ponad njega izranja "crno na bijelo", daje naslutiti cilj knjige *Etnologija i etnomit* — otkriti pozadinu i svrhu političkoga mita te ulogu etnologije u procesu njegova konstruiranja.

Dunja Rihtman-Auguštin, Etnologija i etnomit, ABS95, Zagreb 2001., 313 str.

U uvodnom tekstu pod naslovom *Narodna kultura i hrvatski etnomit* autorica, oslanjajući se na teze domaćih i inozemnih istraživača/antropologa, upućuje na simboliku i značajke etnomita, napose onog hrvatskog. Osim predgovora, spomenutog uvodnog teksta i pogovora, u kojemu se govori o procesu *antropologizacije* etnologije i njegovim posljedicama te o animozitetima u hrvatskoj etnološkoj populaciji i njihovim uzrocima, knjiga se sastoji od četiri dijela, u koje su pored prvi put objavljenih tekstova ukomponirani i neki katkad djelomično redigirani ranije objavljeni tekstovi, odnosno izlaganja sa znanstvenih skupova.

Neki naši etnološki preci i rođaci zaokupljaju autoricu u prvome dijelu knjige. Svojevrsna je to kritika hrvatske etnologije iz koje se očitavaju stanja struke u pojedinim razdobljima. Tako se autorica bavi poimanjem i pomacima u značenju pojma običaj, te utjecajem njemačke etnologije na hrvatsku još od Utješanovićeve *predetnološkog* pojma *kardinalnog običaja*. U hipotezi Antuna Radića o dvjema kulturama otkriva ne samo kulturološke poticaje za istraživanje narodne kulture i seljaštva nego i one političke naravi, a govori i o *onim drugim knjigama o narodnom životu*, osvrćući se posebno na tada domaćoj znanosti strano istraživanje socijalno-ekonomskog konteksta u djelu Rudolfa Bičanića. Dugo zanemarivani i prešućivani *nevidljivi etnolozi*, Dinko Tomašić — za čijim se djelima sve više poseže devedestih, posebice pri domaćem političko-antropološkom istraživanju — te Mirko Kus Nikolajev i njegovo kritičko promišljanje etnologije s težnjom otkrivanja značenja istraživanih kulturnih fenomena, našli su svoje mjesto u ovoj knjizi.

Etnologija i politika drugi je dio, u kojemu autorica pokazuje reperkusije odnosa tih dvaju svjetova još od prvih poticaja istraživanju folkloru, što su imali biti dijelom borbe za nacionalni identitet i afirmaciju, preko relativno slabog interesa za etnološko istraživanje etničkog, odnosno nacionalnog identiteta u 20. st., pa sve do naših dana, kada takvo istraživanje autorica smatra nužnim za potpuno razumijevanje i tumačenje kulture. S tim u vezi razmatra i poimanje kulture u spomenutim razdobljima, razvoj etnologije kao znanosti *između etničke i nacionalne identifikacije svojega predmeta* i njezin prilog konstrukciji nacionalnih mitova, te politički angažman etnologa i potrebu istraživanja silnica moći kao jednog od generatora folklornih simbola, a s tim se u vezi bavi i odnosom folkloru i folklorizma.

O onim zanemarenim, te zbog vladajuće ideologije i određenog pritiska političkog sustava zabranjenim ili autocenzuriranim temama i posljedicama, govori autorica u dijelu pod naslovom *Etnologija socijalizma i poslije* da bi u posljednjoj cjelini, naslovljenoj *Nekoliko priloga o etnoantropologiji devedestih*, usporedbom i analizom dvaju tekstova nastalih u doba ratnih zbivanja na našem području uputila na razlikovanje u pristupu i rezultatima istraživanja domaćeg terena s jedne strane domaćih, a s druge inozemnih (etno)antropolog/inj/a, ali i da bi promislila odnose moći u antropologiji.

Razmišlja o buđenju hrvatskog nacionalnog mita i pripadajućoj mu simbolici, o njegovoj političkoj uporabi i paralelama sa srpskim političkim mitom, te navodi primjere izuma tradicija i političke manipulacije *narodnom kulturom*. U nedovoljnoj određenosti pojma *narodne kulture* autorica pak pronalazi njegove prednosti, budući da upravo neodređenost omogućuje da se narodnu kulturu shvati kao "kulturu donjih slojeva društva" i

"svakodnevnu kulturu svih slojeva društva", ali i kao "skup vrlo živih kulturnih fenomena u stalnom kretanju i interakciji".

Bavi se i *upravljanjem vremenskim* (kalendarskim) *ritmovima*, uvođenjem novih i odbacivanjem dotadašnjih praznika tijekom socijalizma, te posljedicama takvih promjena u kulturi svakodnevnice. Tekst *Ponosni smo što smo te imali, a sada neizmjereno tužni što smo te izgubili* nastao je na temelju analize novinskih osmrtnica u Hrvatskoj objavljenih u radoblju 1991-1995, a njegova je sudbina od prvog nastanka godine 1993. do nove verzije iz 1999. opisana pod naslovom *Post scriptum tekstu o ratnim novinskim osmrtnicama*. Završni tekst, *Pornografija smrti-pornografija politike*, autoričin je osvrt na hrvatski primjer te teme u svjetlu teze o smrti kao najvećem tabuu zapadnih društava.

Ana-Marija VUKUŠIĆ

Jasna Čapo Žmegač, Srijemski Hrvati, Etnološka studija migracije, identifikacije i interakcije, Durieux, Zagreb 2002., 345 str.

Početkom devedesetih godina oko 30 000 Hrvata iz Vojvodine, ponajviše iz Srijema, migriralo je u Republiku Hrvatsku zbog političkih zbivanja, pritisaka i ratne situacije. Za razliku od izbjeglih i prognanih osoba ovaj je dio stanovništva i problematika vezana uz njihovo preseljenje slabije medijski prisutna.

Također, i znanstveno je manje istraženi dio hrvatske migracijske populacije devedesetih godina.

Knjiga *Srijemski Hrvati* autorska je studija etnologinje Jasne Čapo Žmegač, koja tematski i problemski zadire u područje istraživanja migracija, interakcija, interkulturalnosti, društvene i kulturne dinamike unutar nacionalne zajednice. U knjizi su sadržana i dva suradnička priloga autorica Aleksandre Muraj (*Ekonomska djelatnost srijemskih Hrvata. Stanje iz godine 1996.*) i Jadranke Grbić (*Jezik i govor kao komponente i faktori identiteta*).

Istraživački problem oko kojega Jasna Čapo Žmegač izgrađuje studiju je *re-patrijacija* — povratak ili imigracija ko-etničkog stanovništva (ljudi iste etničnosti ili nacionalnosti kao i većinska populacija) u njihovu nacionalnu državu. Srijemski doseljenici, većinom seljačko stanovništvo, mijenjali su svoju imovinu (kuće, zemlja, oruđe) sa Srbima iz Hrvatske, koji odlaze u Srbiju, te time osiguravali materijalnu i gospodarsku podlogu za daljnju integraciju u hrvatsko društvo. Istraživanje preseljenih Srijemaca u matičnu državu dijelom se komparativno smješta uz druge europske primjere re-patrijacije u 20. stoljeću kao posljedice raspada multinacionalnih država i/ili ratova. Iako je riječ o različitim kontekstima i uvjetima procesa re-patrijacije, istraživanja pokazuju da su posrijedi isti žarišni problemi susreta domicilnog i migrantskog stanovništva, u prvome redu na identifikacijskoj i interakcijskoj razini, gdje se repatrirci doživljavaju kao stranci, iako su iste etničke pripadnosti kao i lokalno stanovništvo. Srijemski se slučaj tako uklapa u fenomen globalnih razmjera recentne povijesti.

Nastavljajući svoj raniji interes za istraživanje identiteta, autorica se u ovoj studiji posebice bavi *identifikacijom*. Slijedeći suvremenu literaturu, naglašava aktivnu i procesualnu dimenziju fenomena, odnosno potvrđuje promišljanje identiteta kao promjenjive kulturne konstrukcije i dinamičnog društvenog procesa. Identifikacija stoga podrazumijeva identitet u stalnoj mijeni, u stalnom redefiniranju. U konkretnom istraživanju riječ je o raspravljanju konstrukcije i mijene identitetskih odnosa dviju skupina stanovništva *iste* etničke skupine. Ta istost etničkog korpusa, međutim, nije ubrzala ili olakšala urastanje migranata u novu zajednicu. Štoviše, s vremenom skupine nastoje markirati svoju razlikovnost na što više načina. Upravo je to posljedica njihove interakcije.